

Het Veerhuis van Ida Gerhardt gelezen

1 januari 1996

Auteur: Wam de Moor

Volume: 06

Nummer: ?

Pagina's: 60-62

Documenten

- [tsjip_jrg06_037.pdf](#)

wam de moor het veerhuis van ida gerhardt gelezen niet iedere literatuurwetenschapper en misschien zelfs niet elke literatuurdo cent zal de volgende opvatting delen achter iedere bundel vermoeden we de gestalte van de dichteres die zich in een heel oeuvre heeft uitgesproken iedere bundel zullen we daarom moeten lezen tegen de achtergrond van dat oeuvre het vroege werk tegen het licht van het latere en het latere als voortgekomen uit het eerdere voor veel gewone lezers is het een waarheid als een koe en als we leerlingen in de tweede fase mogen beschouwen als zulke gewone lezers dan komt het boek dat ik hieronder wil aanbevelen hen in hoge mate tegemoet bij hun he laas zo gebrekkige studie van poezie enige jaren geleden publiceerde de benedictijner monnik frans berkelmans onder de veelzeggende titel stralende aanhef eenzorgvuldige beschouwing van de dichtbundel waarme e ida gerhardt in 1940 debuteerde kosmos verschee n vlak voor de tweede wereldoorlog uitbrak e n kreeg weinig aandacht to ch was het en dat liet berkelmans i n zijn n boek uit 1993 zien een volwaardig product van de late r z o gewaardeerde dichteres ee n bundel met ee n interessante structuur he t werk van ee n auteu r di e niet zoal s ann o 1940 gemakkelijk kon gebeuren de oogst van een of meer jaren poëtische arbeid bijeenbracht maar in de verwevenheid van de gedichten met elkaar en binnen het kader van het thema kosmos precies liet zien wa t haa r al s dichte r bezighield het veerhuis toen gerhardt s tweed e bundel i n 1945 verscheen voegde de uitgever deze bundel het veerhuis en de eersteling kosmos bijeen tot een nieuwe bundel en deze wist in elk geval de commissie schone letteren van de maatschappij der nederlandse letterkunde zodanig te boeien dat zij de dichteres de prestigieuze c w van der hoogtprijs toekende niet zonder reden vermeldt berkelmans i n zijn n toelichting bij h e t verschijnen van zijn n tweed e essay nu ove r het veerhuis en onder de titel aan het water dat die toekenning meteen enig rumoer veroorzaakte er waren lieden die zich afvroegen of de meer vernieuwende poezie van gerrit achterberg niet eerder in aanmerking kwam dan de al te eenvoudige traditionele natuurlyriek van ida gerhardt ida gerhardt heeft hoewel van protestants christelijken huize onde r

meer door de belangwekkende psalmvertaling die zij tezamen met Marie H van der Zeijde heeft gemaakt een bijzondere band met de benedictijnen ontwikkeld samen met onder meer zijn medebroeder Hans Bruggen broer van Dirigen t Frans Bruggen droeg Pater Berkelmans grote verantwoordelijkheid voor de muzikale uitwerking van deze vertaling al doende is hij geïnteresseerd geërft in het hele oeuvre van Gerhardt die hij terecht met gezelle beschouwt als behorende tot de grote religieuze dichters van ons taalgebied omdat evenwel de noordnederlandse exegetische van Gerhardts poëzie ver achterblijft 60 de moor het veerhuis van Ida Gerhardt gelezen bij de aandacht die onze zuiderburen schenken aan de vlaamse priester dichter heeft Berkelmans zich tot taak gesteld Gerhardts gedichten literair en thematisch religieus te duiden bescheiden en behoedzaam geeft hij in zijn inleiding aan dat hij geen literatuurwetenschappelijke pretenties heeft maar intussen zijn de twee essays die hij over deze poëzie schreef alleszins verantwoord qua annotatie en heel goed controleerbaar wat hem van de gemiddelde neerlandicus filoloog onderscheidt is dat hij frank en vrij schrijft over de religieuze dimensies die hij als gelovig christen in de teksten van een andere gelovige christen meent waar te nemen zijn boeken verschijnen dan ook in de reeks *Acanthus* voor Gerhardt een echte levensbloem symbool van heel haar oeuvre als het ware met als ondertitel monografieën op het raakvlak van kunst en spiritualiteit vanuit die optiek is hij op zoekgegaan naar de structuur van deze twee bundels voetje voor voetje vorderen zowel in stralende aanhef *Sis aan het water* volgt hij gedicht voor gedicht compleet afgedrukt de cycli die Gerhardt in *Kosmos* en *het veerhuis* geboden heeft ik probeer mij zo ontvankelijk mogelijk op te stellen daarbij sluit ik mij niet af voor persoonlijke associaties mij lijkt dat een overweging die in feite voor elke interpretatie vanzelfsprekend is maar er zijn heel wat wetenschappers die daarvoor niet uit durven of willen komen hoewel deze constatering gelukkig genuanceerd kan worden recente ontwikkelingen in die wetenschap en zelfs de dagbladkritiek benadrukken juist dat het de lezer is die de tekst voltooit in *aan het water* om mij daartoe nu te beperken denkt Berkelmans aldus na over de 34 van de 40 gedichten in zes afdelingen die in de definitieve uitgave van *het veerhuis* in de heruitgave vroege verzen uit 1978 zijn overgebleven er is veel verwantschap met *Kosmos* alle leven wordt gezien als een bijgevolg zijn overal parallellen waarneembaar de microkosmos spiegelt zich in de macrokosmos en omgekeerd p 11 en dat geldt ook voor leven en dichten misschien dat daarom Gerhardt altijd zo streng haar leven en werk in de publiciteit heeft willen scheiden door voetje voor voetje te vorderen in de bundel bereikt Berkelmans een stadium waarin hij kan aangeven wat het grondplan van *het veerhuis* is veel daarvan doet denken aan *Kosmos* en de auteur toont dat kundig aan de afdelingen herkenningen en *ars poetica* vormen het hart van de bundel de ene spreekt van ontmoetingen in de natuur de andere van bejegeningen met dem geiste de vogel de vlinder en de fazant tegenover Lucretius Vergilius en Sappho oftewel natuur en cultuur niet tegenover maar met elkaar beide bevatten ze een uitnodiging tot deelname aan de kosmische schepping en passant laat Berkelmans zien waarom het waarschijnlijk zo lang geduurd heeft dat deze dichteres in haar grootheid herkend werd het zijn de vroege bundels waarin de gebrokenheid van het bestaan die in de poëzie van

na de oorlog zo'n wezenlijk aspect zou zijn nauwelijks zichtbaar is het veerhuis bejubelt het hollandsche landschap spreekt van de natuur zoals die eigenlijk zouden moeten zijn maar problematiseert deze feitelijk niet zij getuigt e 61 de moor het veerhuis van ida gerhardt gelezen van harmonie en schone ordening zij getuigde waar ze het menselijk bestaan karakteriseert van vrede en vreugde ja deze poezie vertolkt de stem van god p 124 dat moge een uitspraak zijn waar menig lezer van deze woorden moeite mee zal hebben berkelmans heeft geen ongelijk wanneer hij op deze wijze weer geeft wat gerhardt bezielde toen zij haar vroege verzen schreef en trouwens wie in staat is de psalmist te volgen op zijn wegen moet wel enigszins vertrouwd zijn met gods geluid waar begin je anders aan in retrospectief zien we zegt berkelmans heel goed wat er onder de oppervlakte van die idealistische toon der vroege verzen wachtte op ontlading pas in het levend monogram uit 1955 heeft gerhardt ons daar de sleutel toe aan bereikt daarin toonde zij zich zo ver dat ze in staat was de schaduwkant van haar werkelijkheid en hier bedoelt berkelmans niet de poetische werkelijkheid maar de werkelijkheid van haar jeugdjaren en daarna te zien volle onder ogen te zien juist omdat die werkelijkheid voor haar zo donker was had zij er aanvankelijk des te sterker behoefte aan om zich te oriënteren op de andere pool van het schone ideaal natuurlijk is de poezie van ida gerhardt niet voor iedere tweedefaser die eens een bundel wil lezen maar we moeten ons niet vergissen in de belangstelling van leerlingen er zijn er meer op zoek naar het wezen van ons bestaan inclusief het religieuze dan wij zelf als kinderen van de jaren vijftig en zestig misschien denken en als ze dan poezie willen lezen die tenminste op het eerste gezicht verstaanbaar lijkt laat hen de eigen reactie op de gedichten uit het veerhuis vergelijken met die van de auteur van aan het water of laat hen uitgaande van het levend monogram kennis opdoen van ida's vroege werk aan de vriendelijk sturende hand van deze serieuze lezende monnik uit de abdij van egmond zoals bij schrijft over kosmos en het veerhuis kan de jeugdige poezielezer proberen verslag te doen van zijn lectuur van het levend monogram of een andere bundel het niveau van de ervaren en toegewijde berkelmans zal hij niet halen maar wel zijn eigen niveau en dat is dan mits even serieus van bedoelingen genoeg frans berkelmans aan het water over het veerhuis de tweede bundel van ida gerhardt reeks acanthus monografieën op het raakvlak van kunst en spiritualiteit onder verantwoordelijkheid van benedictijn's tijdschrift 2 abdij van egmond isbn 90 800295 5 6 nugi 320 13 6 blz het essay met alle teksten kost f 30 verzendkosten f 5 u bestelt door stortingen van f 35 op postgiri o 275563 tn v benedictijn's tijdschrift en ontvangt dan het boek franco thuis 62